

A kalocsai kódex és a főegyházmegyei könyvtár többi kincsei

Az összeesküvés per tárgyalásának során fény derült arra is, hogy Grösz József a nemzetitörténelmi értéket jelentő kalocsai kódexet külföldre csempészte és közvetítők útján 475.000 forintért eladta. (A közvetítő 100.000 forintot vágott zsebre.) Dr. Varga Sándor Frigyes szakértői nyilatkozata alapján állapíthatta meg a bíróság, hogy a kalocsai kódex nemzetközi viszonylatban kétségkívül egyik legjelentősebb kódexünk volt, ami elidegeníthetetlen nemzeti kincsnek tekinthető.

Varga Sándor Frigyeset felkeresük az Országos Széchényi Könyvtárbeli dolgozószobájában. Minden szavából és egész magatartásából az a mélységes felháborodás árad, amelyet Gröszék gazette nyomán érez, amikor arról a pótolhatatlan veszteségről beszél, amely a magyar nemzetet érte. Grösz 15 darab nemzetközileg nyilvánított kicsempészte ezt a felbecsülhetetlen értékű kalocsai kódexet.

Ilyen a kódex

A kalocsai kódex nagy, folióalakú, vaskos kötet, 28 centiméter magas, szélessége 25 centiméter, vastagsága 12 centiméter. Vörös bőrkötésű táblának sarkai, díszítése és csatjai hiányoznak. A kódex 335 fehér pergamenlevélből áll, vagyis 670 oldalból. Minden beírt oldal kéthasábos és a kódex összesen 1340 hasábot tartalmaz. Minden hasáb 40 verssorból áll, az egész műben összesen 53.334 verssort írtak, gótbetűs, tisztá, viágas, könnyen olvasható írással. A kalocsai kódex a XIV. század végéről származik. A verseket az abban a korban szokásos, egymásután folyó rímpárokban írták. Az egyes költemények iniciáléi élénk vörösek, vagy friss ultramarinkékkel festettek. Egyes díszbetűkből gazdag indahálózatok ágaznak szerte a pergamenlapokon, amelyek néha a szöveg elől az egész oldal hosszában elvonulnak.

Mi van a kódexben

A kódex 188 költeményt tartalmaz. A költemények mind középfelnémet nyelvűek és a XII—XIII. században keletkeztek. A kalocsai kódex tartalmi szempontból érdekes és változatos tárgyú költemények korabeli gyűjteménye. Legendák, mondák, vallásos elbeszélések, elmélkedések váltakoznak vaskos humorú, sőt sikamlós tréfákkal, mesékkel, játékokkal, valamint a középkori német udvari költőóriások alkotásával. A lírai, epikai és tanítói költészet tehát sokrétűen képviselve van a kódexben. Rendkívül figyelemreméltóak a kódex egyes költeményeinek erkölcs-történelmi és politikai vonatkozásai. A kódexben fellelhető 54 vallásos költeményből irodalmi szempontból a Mária-költemények a legjelentősebbek. A kódexben az első helyet Konrad von Würzburg «Goldene Schmiedl» című remek nagy-költeménye foglalja el. Ezután Walter von der Vogelweide «Lob von unser Frauen» című gyönyörű költeménye következik. Ki kell emelni Reinmar «Von zweter» című költeményét is. A «Marien-Grüsse» című nagy-költemény igen régi eredetű és benne számos más forrásokban elő nem forduló középfelnémet szót és nyelvi kifejezést találunk. Kimagasló irodalmi jellege van Hartmann von der Aue «Der arme Heinrich» című gyönyörű elbeszélő-költeményének, a középfelnémet epika e gyöngyszemének.

valamint Konrad von Würzburg költeményeinek is.

Varga Sándor Frigyes csak nagyritkán lapozgat jegyzetei között, az elrabolt kódex minden részlete a fejében van.

A kódexben található, mintegy 50 epikai költemény közül elsősorban az egész német irodalomban paratlanul álló és felmérhetetlen jelentőségű állat-eposzról, a «Reinhardt Fuchs»-ról emlékezik.

A magyar tudós külön említi meg a jóízű humorral megírt és vaskos, tösgyökeres népies-ségtől áthatott tréfás elbeszéléseket. Mint mondja, számos költeményben érdekes politikai vonatkozások találhatók élénk. Így például a «Gaulhühner» költője fenyegető hangon figyelmezteti az urakat, ne merjék a parasztokat elnyomni, mert a már felégetett lovagvárok intő példái a parasztok bosszújának.

A kódex története

A kalocsai kódex körülbelül 75 didaktikai költeményt is tartalmaz. Ezek nagy része mese, parabola és allegória. Valamennyi művelődéstörténelmi szempontból érdekes. A költemények, amelyek a kódexben fellelhetők, 100—120 évet ölelnek fel és délnémet eredetűek.

Ezután a kódex történetéről halunk érdekes adatokat.

— A kalocsai kódexről első említés 1784-ben történt. 1810-ben Kovachich György ismertette, a német romantikusok közül pedig Schlegel Frigyes rendkívül melegen foglalkozott vele. A kódexet három ízben lemásolták, a másolatok nagy európai könyvtárakban találhatóak. A kódex eredetét homály fedi, ugyancsak tisztázatlan kérdés, hogy vajon mikor került hazánkba. Szakvéleményekben arra mutattam rá, hogy a kalocsai kódex lényegében a nagy heidelbergi képes daloskönyvvel, az úgynevezett «Manesse» kódexszel függ össze. Ez az összefüggés hasonlíthatatlanul nagyobb tudományos és műzeális jelentőséget biztosít a kalocsai kódexnek, mint a vatikáni kódexszel való testvéri viszonya. Mint nyelvi és irodalmi emlék feltétlenül egyenértékű tudományos és műzeális szempontból a vatikáni kódexszel.

Mennyit ér a kódex

Megkérjük a magyar tudóst mondja el, hogy mit érhet pénzben a kódex.

— Egy ilyen világirodalmi jelentőségű és filológiai még alig tanulmányozott kultúrális műkincsnek értéke szinte felmérhetetlen. Legalább 60—70.000 dollárt ér, de állíom, hogy bármely nagy múzeum könyvtára cseretárgyakban, értékében a kétszeresét is megadná érte.

Varga Sándor Frigyes mindjárt hozzát teszi, hogy számítása nagyon is reális, mert tudomása szerint 25 évvel ezelőt egy Gutenberg-biblia 100.000 dollárért kelt el, a «Codex Sinaiticus»-t pedig a British Museum könyvtára 500.000 dollárért vásárolta meg.

280 régi kézirat a főegyházmegyei könyvtárban

— Milyen értékes könyveket rejteget vajjon a kalocsai főegyházmegyei könyvtár boltíves falai között?

— A könyvtárnak 280 régi kézirat van, melyeknek oroszán-része magyar vonatkozású. 45 darab középkori kézirat is pihen Kalocsán. Ezek között főképpen történelmi források, javarészt Bethlen Farkas, Cserey Mihály, Forgách Ferenc és Rosnyay Dávid munkái és becses okmányai.

— A középkori kéziratok teológiai tárgyúak, de találunk közöttük érdekes tudományos és történelmi szempontból kimagasló jeles orvosi, filozófiai és természettudományi munkákat is. Egyetlen könyvrunkban sem fordul elő oly sok jelentős középfelnémet kézirat, mint éppen a kalocsai könyvtárban. E kéziratok alapos vizsgálásával és tanulmányozásával tudományos munkánk még ma is adósa a nemzetnek. Ezek a kódexek ugyanis nincsenek sem

kellően leírva, sem méltatva. Ez egyik oka annak, hogy a nemzetközi viszonylatban is kimagasló műzeális kincsünkéről, a kalocsai kódexről, alig tudott valamit a nemzet.

Majd így folytatja:

— A kalocsai kincsek közül elsősorban megemlítem az Aristoteles kódexet, de kiemelkedő jelentőségű még agrártudományi szempontból a Crescentia kódex is. A kalocsai könyvtárnak van még két kiemelkedő régi, szentföldi útleírást tartalmazó középfelnémet kódexe is. Ugyancsak Kalocsán találjuk meg a «Landfrancus» című középfelnémet nyelven írt orvosi tárgyú művet, azután egy, a tenyérjólásról szóló nagy kódexet is. Ezen kívül említésre méltó egy 1363-ban másolt, sebészetről szóló kézirat, amelynek nagy tudománytörténelmi értéke van.

A mult büne

Befejezésül csak annyit, hogy bár a felsorolt kódexek is nagy értéket képviselnek, valamennyi együttvéve sem teszi ki azonban a Grösz által kicsempészett kalocsai kódex értékét. Feltétlenül a mult bünei közé kell számítanunk azt is, hogy az egyházak szinte légmentesen elzárkózhattak az elől, hogy a tudósok könyvtáraikban kutatásokat végezhesenek és ez a döntő oka, amiért a magyar tudományos világ nem volt tudatában annak, milyen kincset jelent számára a kalocsai kódex.

Zsolt Agnes